

priobčevati svoje pesni šele 1867. in 1868. leta, in sicer v listu „Glasniku“, ki je isti čas izhajal. Prej užé — l. 1866. — pa je spisal „Preširnovó življenje in Preširnové poezije“ spis k novi izdavi Preširnovih pesnij. Ta dobro premišljeni in hvalevredni sestavek je šele pripomogel, da smo Slovenci spoznali in jeli prav čestiti prvaka naših pesnikov, Preširna, o katerem vam bodem tudi prilično govoril. L. 1869. priobči Boris Miran na Dunaji zbirko prekrasnih svojih pesnij z naslovom: „Pesmi, zložil Boris Miran“. Koj drugo leto pa ustanovi „Zvon“, o katerem sem vam užé nekaj razložil in kateremu je bil urednik ves čas, dokler je izhajal na Dunaji. Kasneje (l. 1872. in 1876.) priobčil je Boris Miran troje zvezčičev svojih pesnij), a l. 1877. nekaj svojih pesnij v nemškem prevodu.

V „Zvonu“ je Boris Miran ali Josip Stritar dalje priobčeval vzorne svoje pesni; a objavljal je v njem tudi krasne povesti in različne druge spise, ki so imeli, da-si časih močno osoljeni, vselej blag namen; národ, navlasti nadejopolno slovensko mladino poučevati. Tù nam je razlagal, kaj je pesništvo, kako treba dobre pesni skladati, ter nam to sam sè svojim vzgledom kazal. Pri tem mi je omeniti, da je Boris Miran na Dunaji rad zbiral nadarjene nadejopolne dijake okoli sebe, ter jim tudi sè živo besedo pojasnjeval, kako je vredno pesnikovati in pisateljovati. Boris Miran je velik pesnik, odličen pisatelj in temeljit presojevalec slovstvenih izdelkov. Njegove pesni so po vsebini in po obliki dovršene, njegovi spisi pisani v prekrasni, gladkotekoči slovenščini; a pri vsem tem so lahko umevni, národno se glaseči. Zdaj sodeluje pri „Ljubljanskem Zvonu“, v kojem priobčuje pesni. Zasluge Boris Miran-ove za naš národ so neminljive; ž njim se lahko pričénja nova veselejša doba sadunosnega delovanja na slovstvenem našem polji. Mnogi mlajši pesniki in pisatelji osrčevali so Boris Miran-ove nauke, sledili so njegovemu vzgledu, ter delajo svojemu učitelju zdaj vso slavo.

Miha Kastelec.

(Glej 109. berilno vajo: „Solnce“.)

Pesnik Miha Kastelec se je rodil 1796. l. v Gorenji vasi pri Zatičini na Dolenjskem. Šolal se je na gimnaziji v Ljubljani, kjer je po izvršenem učenji stopil v službo v Ljubljansko knjižnico kot pomočnik; pozneje je postal samostalen knjižničar ravno tam. Umril je 22. oktobra 1868. l. v Ljubljani.

Kastelčeva največa zasluga je v tem, da je 1830. l. jel izdavatí „Kranjsko Čebelico“. To je bila zbirka, katera je prinašala v posamičnih zvezkih pesni različnih takratnih slovenskih pesnikov. Kastelec jej je bil urednik. O veliki važnosti te zbirke bodemo še govorili pri drugi priliki. Tù mi je še povedati, da je tudi priobčeval svoje pesni po „Čebelici“, ter jih podpisoval s črko začetnico svojega imena in priimka: „M. K.“, (t. j. Miha Kastelec). Pričujoča Kastelčeva pesen „Solnce“ šteje se k onim, ki so se mu še najbolj posrečile. Vender gledé na to, da je Kastelec vedel tedanje pesnike na Kranjskem buditi in združiti v vkupno plodunosno delovanje v „Kranjski Čebelici“, dolžni smo vso čast njegovemu spominu!

(Dalje prih.)

Poročilo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika Iv. Lapajne-ta

o stanji šolstva v Novomeškem okraji 1884. l. z nasvétí, kako bi se omenjeno šolstvo boljšalo.

(Priobčil pri učiteljskem zborovanji v Novem mestu v dan 2. julija 1884. l.)

(Dalje.)

Na enorazrednicah je težko terjati Tretjega berila, pa nekatere ga vender imajo; dobro osnovana dvorazrednica mora imeti vsekako v višjem oddelku II. razredu Tretje

berilo in čveterorazrednica pa v IV. razredu tudi Četrto berilo, ki je letos izišlo. Četrto berilo je izvrstna knjiga z lepim in težkim berilom; vpelje naj se zlasti v ponavljevalne šole. Ker je mnogo učiteljev še, katerim je ta knjiga neznana, zato sem preskrbel, da bode letos vsaka šola med ubožnimi knjigami dobila tudi 1 iztis Četrtega berila. Računic, teh izvrstnih in jako cenih knjižic, sem vse preveč pogrešal po šolah. Na enorazrednicah morale bi biti 1., 2. in 3. računica, na dobrih dvorazrednicah tudi 4., in na dobrih čveterorazrednicah tudi 5. računica, ki bode zlasti pri geometriji, ki se mora deloma v zvezi z računstvom učiti, dobro služila. Pa učenci sami morajo biti preskrbljeni s knjigami. Našel sem pa žalibog šole, kjer učenci nižje skupine, in druge, kjer učenci višje skupine niso imeli niti 1. niti 2. računic. Učitelj jih je imel v omari shranjene, a škoda se mu je zdelo, da bi jih bil učenec posodil. Čemu so li knjižice? Ali mar ne zató, da se otroci v šoli in doma iz njih učé?! Le eno šolo sem najdel, na kateri so otroci skoro preveč raznovrstnih knjig imeli, kjer veljá izrek: „zu viel des Guten“. Na neki slabi šoli je učitelj pa koncem tega šolskega leta hotel vpeljati 3. računico in Četrto berilo — v svoji razdeljeni enorazrednici. Zelo imenitno je pri vsaki šoli, da so otroci preskrbljeni ne samo s šolskimi knjigami, ampak tudi z vsem potrebnim šolskim orodjem, t. j. s tablicami, črtalniki, pisankami, risankami, s peresi, svinčniki itd. V tej zadevi sem bil prav malo zadovoljen, le redke so tiste učilnice, na katerih so otroci imeli vso potrebno šolsko orodje. Naletel sem marveč že na več šol, kjer je učitelj imel v šoli tablice, a otroci so bili brez njih. Škoda se je zdelo, da bi učitelj tablice, ki so bile vendar šolska lastnina, otrokom na dom dal. Krojač brez igle ni krojač, čevljar brez šila ni čevljar, in učenec brez tablice ni učenec. Tablica bi morala biti zvesta spremljevalka vsacega šolarja, doma in v šoli in celó na pašo naj bi deček tablico seboj jemal. Kaj pa rečete o tistem učitelju, ki še otroku črtnika ne zaupa, da bi ga domov nesel. Kje naj se taki šolarji vadijo pisati, ko nimajo niti tablice niti pisala doma. Pisank se pa otrokom še manj na dom dá, kajti nekateri učitelji so tega mnenja, da učenec doma ne more pisati, ne more izdelovati šolskih nalog. To je napačno mnenje. V šoli seveda naj se uči učenec po vzgledih učiteljevih na šolski tabli pisanja v obče in zlasti lepopisja. Ali v šoli je premalo časa, da bi se otrok vadil v tem, kar je v šoli enkrat ali komaj dvakrat videl in poskusil. Za pisanje (lepopisje) je tudi po naših načrtih premalo ur odločenih, da bi zadostovale v zadostno izurjenje v tem predmetu. Zato mora učitelj svojim otrokom dajati domače naloge, katere naj izdelujejo na tablice in pisanke, s svinčnikom ali s tinto, poslednje je gotovo boljše. Vsaj otroci že dobé tudi doma toliko časa, da izdelajo vsaj dvakrat v tednu kratko nalogo; z velikimi stroški to tudi ne bo združeno, pisanke so po ceni, tinta tudi ni draga. — Pisanke se prav različne rabijo po našem okraji; dovoljene in nedovoljene. Pisanke s slikami in slabim papirjem gotovo niso dovoljene in na nekaterih šolah rabijo učenci v šoli Greiner-jeve pisanke s predpisi, da si učitelj olajša delo, da njemu ni treba na tablo vzglednih črk delati. Rabljenje taciš pisank v šoli je zoper ministerijalni ukaz.

Za domače vaje pa niso prepovedane. Konferenca bi lahko sklenila, kakšne pisanke naj bi se v tem okraji rabile, a to vprašanje je premalenkostno, da bi se ž njim bavile. Toda od vsakega učitelja bodem terjal, da rabi za lepopisje pisanke iz prav dobrega papirja s pivnim papirjem vred; take stanejo navadno 2 kr. Za pravopisje, za računstvo in sploh za vaje ali domače naloge naj bi rabili morebiti cenejše pisanke, take, ki se dobé po 1 kr.; kajti teh porabijo več, zato naj bodo cenejše. Takih slabejših pisank ne smé ne učitelj, ne trgovec po 2 kr. prodajati.

Z risankami nisem kaj zadovoljen; risa se sploh malo, pa še to na tenek papir in brez izjeme na pikčasti papir in sicer edino le v prvo risanko (1 cm. pike). Vsaj se

dobé risanke tudi iz trdnega in debelega papirja, če tudi ni bel in gladek. Na debel papir risati je otrokom veliko lažje in takega s trdo svojo roko ne prederejo tako lahko, kakor če se risa na tenek papir. Vedno risati v prvo pisanko, nikakor ne smem dopuščati. Že enorazrednica naj vpelje tudi drugo risanko (2 cm. pike), dvorazrednica mora imeti tudi tretjo risanko, a čveterorazrednica pa še četrto risanko (v 4. razredu). Da bodo otroci imeli gumilastike (črni gumi, a ne radirke), naj se obrne učitelj n. pr. do „Národne šole“, ki mu najboljših gumilastek po jako nizki ceni preskrbi. Risarski vzgledi za učitelja so dobri: Grandauer, Eichler, Tretau; Kopšiča ne priporočam. Tega pa celó ne pripuščam, da bi učitelj dal otrokom tiste drage Kopšičeve risanke, pri katerih njemu samemu ni treba na tablo risati. Kakor mora učitelj pri vsaki lepopisni uri sam na tablo pisati, na tabli učencem črke razkazovati, tako mora tudi pri vsaki risarski uri sam na tablo risati to, kar učenci posnemajo v svoje risalne zvezke. Učitelj, ki pri lepopisji (ali risanji) svoj predpis po več tednov (!) na tabli pusti, spada v staro dobo, ko je učitelj svojo „voršrifto“ komaj 2- do 4krat v letu spremenil.

Z učili ali učnimi sredstvi je večina šol v tem okraji preskrbljena; nekatere šole imajo celó več jih, kakor jih zahteva šolski in učni red z 20. avgusta 1870. l. Tudi sem videl po nekod prav dragocene reči. Kar se mi pa ni dopadlo in kar moram grajati, da nekatere šole še zdaj nimajo vseh učil, čeravno je 14 let minulo, od kar so bila po omenjenem ministerskem ukazu zapovedana. Pa nadejam se, da bodo učitelji na to delali, da se prej ko prej v proračun krajnih šolskih svetov tudi za pomanjkajoča učila postavi potrebna svóta. Kar me je pa najbolj v tej zadevi žalilo, je, da imajo učitelji, kakor sem že omenil, učila skoro vsa razpostavljena skozi celo leto v šolski sobi na stenah, kjer trpé pred prahom, vlažnostjo in pred otroci. Samo takrat, kedar se rabijo, ali pa še nekaj časa pred in po tem, se razobesijo table na steno. Če so vedno na stenah, tudi otrók takrat ne mikajo, kadar jih učitelj razklada. — Pri nekaterih šolah je tudi nekaj knjig za učiteljevo rabo. Ako učitelj sam takih ne rabi, smé jih včasih tudi zanesljivim odraslim ljudem posoditi. Táko učiteljsko knjižnico naj pa učitelj odloči od šolarske knjižnice, in sevéda tudi od knjig za ubožne učence, o katerih naj ima natančen zapisnik, o številu, o vsakoletnem prirastku in o učencih, katerim jih je posodil in od katerih jih mora redno ob koncu šolskega leta terjati. — K knjigam za ubožne učence naj učitelj vpiše tudi tiste, katere krajni šolski svet kupi. Če se v ta ali drug šolski namen postavi kaka svotica v proračun, mora učitelj gledati, da se tudi porabi. — Šolske ure so navadno od 9.—12. in od 1.—3. ure, kar je čisto pravilno. 25 ur torej se navadno na teden poučuje. Če je pa za ta ali uni razred po učnem načrtu več ur predpisanih, moram gg. učitelje opomniti, da tudi več ur poučujejo, toliko pač, kolikor je zapovedano, pa tudi ne več, kakor sem to pri neki šoli zapazil. Če učitelj ne more n. pr. telovadbi odločiti toliko časa, kolikor terja načrt, ker nima niti orodja, niti prostora telovadskega, naj pa v tistem času uči druge predmete. Od učitelja se mora po vsej pravici zahtevati, da se ravna pri svojem pouku po šolskih knjigah in po učnem načrtu. Žal, da je resnica, da so še učitelji, ki ne vedó, kaj je „učni načrt“. „Učne načrte“ (Lehrpläne) je izdal slavni c. kr. deželni šolski svet že 1874. l. in vendar sem naletel na nekatere šole, ki so brez njih. Kako naj se potlej učitelji po načrtu ravnaajo?! Da je slavni c. kr. okrajni šolski svet vprašanja, ali naj bi se ti načrti v čem izpremenili, na dnevni red denašnjega zbora postavil, vodili so ga pri tem ti nagibi, da bi učitelji te načrte dobro enkrat premislili. Vzrok temu je pa tudi ta, ker bode morebiti o premembi načrtov od l. 1874. govor pri bodoči deželni učiteljski konferenci. „Urnik“ naj se pa v bodoče imenujejo po tem le pravem imenu in naj se vsako leto posebej predlagajo c. kr. okrajnemu šolskemu svétu v potrjenje. Za 1884/85. l. naj pa učitelji tega ne storé,

ako bode slavní c. kr. deželni šolski svét letos učne načrte, ki so podloga urnikom, v čem izpremenil, zlasti z ozirom na postavo z 1883. l. (2. maja).

Da se učni smoter, ki je podpisan po učnih načrtih, v obče ne dosega, razumljivo je samo ob sebi; kajti zahteva se v nekaterih točkah obilo. Priden in vešč učitelj bi v normalnih šolskih razmerah že veliko dosegel; toda kje so normalne šolske razmere in ob enem priden in izveden učitelj?

Najboljši uspehi so v materinskem jeziku, osobito v čitanji. Pa kakor sem pri drugih predmetih opazil metodične nedostatnosti, tako še celó pri čitanji. Sploh naj se učitelj višjih definicij ogiba v ljudski šoli. Tudi pri računstvu naj se ne vpraša, kaj je soštevanje, odštevanje itd. Učitelj naj bo vesel, da znajo otroci soštovati, odštovati itd. S slovnico slovensko sem v obče nezadovoljen, zlasti na nekaterih šolah se menda nič ni gojila. Na nemških šolah govoré učitelji pravilno nemščino, na slovenskih šolah pa navadno slabo slovenščino, vse polno germanizmov, n. pr. „gor dal“, „noter povedal“ — „koga“ (nam. kaj).

(Konec prih.)

Pravna razmerja ljudskih učiteljev na Kranjskem.

(Obravnava učiteljske konferencije pri sv. Petru na Pivki v dan 2. julija t. l. — Matija Rant.)

(Dalje in konec.)

IV. Predplače od delateljenih dohodkov ljudskim učiteljem.

Kar je enemu za obstoj njegov koristno, prav in potrebno, naj se drugemu brez škode deželne blagajnice na škodo prizadetemu ne odteguje!

Vsak kmetovalec ima mej letom o svojem času setev, a zopet brez posebne nesreče o svojem času žetev. — Tudi ljudskemu učitelju, osobito po bolj oddaljenih in samotnih krajih na deželi, bilo bi jako pomagano, ko bil bi ob času pospravljanja poljskih pridelkov in drugih sadežev gledé „reparjev“ toliko pri moči, da bi si vsako leto ob enem najnavadnejega živeža in drugih potrebnih reči v času pospravljanja taistih prec iz prve roke bolj po ceni za celo leto mogel nakupiti. Zopet drugikrat prikrade se v družino bolezen, katera izrednim potom tudi izrednih in preobčutnih denarnih svôt požrè. Več! Primeri se selitev, katera učitelju užé tako lehkí žep hudo potrese. Znano je pa le predobro, da je mej ljudskimi učitelji, ne zavoljo lastnih krivd, nego radi nemile osode, katera jim v naši kronovini prav pičlo skorjico trdega kruhka privoščí, le malo takih, katerim okrogli bog po posebno ugodnih okoliščinah ravno prehude preglavice ne dela. — Sosebno je pa učiteljstvo vsega tukajšnjega šolskega okraja, ne radi svojega zadolženja, nego temveč zavoljo neprestanih sporednih izredno slabih in nerodovitnih letin, ter od dnéva do dnéva vedno se množeče nezaslišane draginje vsega za najskromnejši obstoj potrebnega, hudo in preobčutno prizadeto. Dohodki so vedno enoisti, postranskega — postavno dovoljenega zaslužka zavoljo splošne béde (sosebno po enorazrednicah) ni nobenega, a draginja vsega se pa slednji dan v nezaslišanih % očitvidno množi.

Ni drugače, da je pri takih okoliščinah človek naravnost primoran, da sebe in svoje preživlja s posojili. Srečen ta, ki ima pri imovitih še kaj kredita; a ta kredit je pa britek, grenák in nad vse nezaslišano zoprń, ter človeka v še večje skrbí in zadrege pripravlja.

Ako imajo užé vsakovrstni c. kr. uradniki, profesorji, mestni učitelji, pri železnicah službujoče osobje itd. domá v svojih gotovih dohodkov predplačah zavetje, zakaj se ta dobrota in mila pomoč ravno ljudskim učiteljem po deželi naše domovine še ne privoščí